видавництво Генеза

Світлана Тарнавська
Віра Науменко

Українська мова

БУКВАР

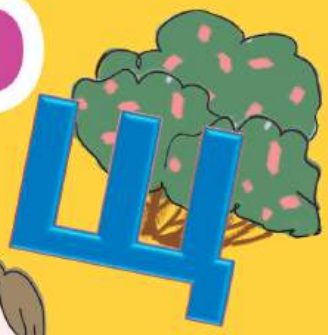

Частина 2

1 клас

Аа Бб Вв Гг Ґґ Дд

Ее Єє Жж Зз Ии Іі

Її Йй Кк Лл Мм Нн

Оо Пп Рр Сс Тт Уу

Фф Хх Цц Чч Шш

Щщ ь Юю Яя

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

А О У И Е І
Я Ю Є Ї
[ЙА] [ЙУ] [ЙЕ] [ЙІ]
Б В Г Ґ Д Ж З
Й К Л М Н П Р
С Т Ф Х Ц Ч Ш
Щ
[ШЧ]
ь

Світлана Тарнавська
Віра Науменко

Українська мова

БУКВАР

Підручник для 1 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ «Генеза» 2018

УДК 811.161.2-028.31(075.2)
Т21

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України
від 06.07.2018 № 734)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

– розкажи

– поміркуй

– послухай; прочитай, якщо вмієш

– перевір себе

Тарнавська, Світлана
Т21 Українська мова. Буквар : підруч. для 1-го кл. закл. заг. серед. освіти : (у 2 ч.) : ч. 2 / Світлана Тарнавська, Віра Науменко. – Київ : Генеза, 2018. – 112 с. : іл.
ISBN 978-966-11-0619-1.
ISBN 978-966-11-0938-3 (Ч. 2).
УДК 811.161.2-028.31(075.2)

ISBN 978-966-11-0619-1.
ISBN 978-966-11-0938-3 (Ч. 2)

© Тарнавська Світлана, Науменко Віра, 2018
© Видавництво «Генеза», оригінал-макет, 2018

РІДНА МОВА

Сію дити́ні
в се́рденьку ласку.
Сійся-роди́ся,
ніжне «будь ласка»,
вдячне «спаси́бі»,
«ви́бач» тремтли́ве,
слово у серці —
як зернятко в ниві.
«Доброго ранку!»,
«Світлої днини!» —
щедро даруй ти
людям, дитино!
Мова барви́ста,
мова багата,
рідна і тепла,
як батьківська хата.

Варвара Гринько

Г г

Гг

–○|–○–

го́луб

–○|––○

ке́глі

газ	гімн	кни́га
гол	грім	газе́та
гай	град	гло́бус
гак	друг	геро́й

— — —? — —.

НА ГОРО́ДІ

У бабусі на городі росте багато квітів. Садити допомагали онуки Галинка та Гнатко́. Улі́тку носили воду, поливали квіти.

Гвозди́ки, гербе́ри й гладіо́луси виросли гарними. До квітів прилітали метелики. Діти розповідали мамі та бабусі:

— Квіти в нас добрі, привітні. Усім гарно з ними.

гладіолус гербера гвоздика

го́лка

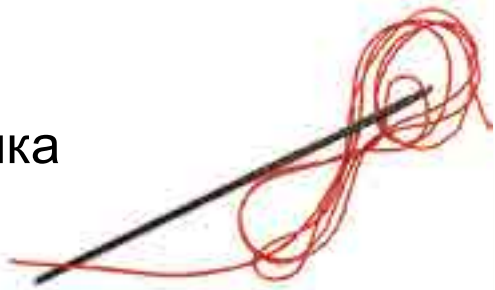

п о
и ріг

ЗАГАДКА

У бегемотика дві передні ноги і дві задні, дві праві й дві ліві.

Скільки всього ніг у бегемотика?

Бібліоте́ка — королі́вство книг. Тут книги потрібно повертати.

У книга́рні ми купи́ли книги. Там ми зустріли а́втора книги.

ЯК БАГАТО ЗНАЮ Я

В мене є книжо́к багато —
і новенькі, і старі.
Як піду до школи з татом,
всі книжки́ віддам сестрі.
Хай вона сама читає
про лисичку й журавля.
Хай вона тепер узнає,
як багато знаю я.

Платон Воронько

Г г

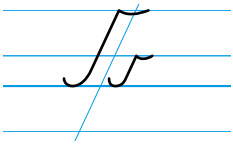

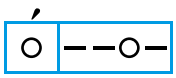

á ґ рус

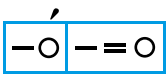

ґá блі

а г
г а

а ґ
ґ а

а к
к а

Грак або крук.

Ґá ва або ворóна.

грá ти — **ґ**рá ти

ґа — нок, блі, зда	ґ — рунт, винт, роно	

Ґвалт — галас.

ґе́лґіт

ґелґоті́ли

ґелґота́ли

ґелґота́ти

Малий Богданко сидів на ґанку.

А тут гуси:

— Ґа-ґа-ґа!

Богданко крикнув:

— Ґвалт! — і бігом до саду.

А гуси за ним. Вони ґелґотали і реготали з нього.

— — — ? — — .

Галинка й Агата — по́други.

СКОРОМОВКИ

Ґава на ґанку пекла запіка́нку.

Ґава добре ґаздува́ла,
ґо́ґель-мо́ґель готува́ла.

ґав – ґав

Пес зганяє з плоту **ґав**:
— Гав! Гав! Гав!

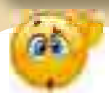

ґава

Гав ловити. Бути неспритним.

Піймати гаву. Байдикувати.

ґ	ґа	ґо	ґи	ґу	ґі	ґе
к	ка	ко	ки	ку	кі	ке

ґа́ва — ка́ва ґу́лька — ку́лька	ґава проґавити

ґерда́н

зиґза́ґ

о → г, к, ґ	г, к, ґ → у	бі**г** — бі**к** рі**г** — рі**к**

каток — **ґ**анок
котик — **ґ**нотик
кріт — **ґ**ніт

Ґава каркала, літала,
ґава равлику казала:
— От! Такий ти невеселий,
сам-один сидиш в оселі.

Ганна Чубач

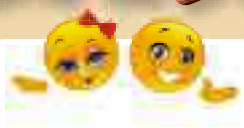

1. ДИван ТИн НАдра ?

   БЕтон веРЕсень ваЗА ?

   РИба БАл КИлим ?

2.

лад	дим	дірка
над	дім	зірка
сад	під	мірка
рід	від	лінійка

3.

зубр	здо́ба	сіль
збір	зерно́	нуль
злий	заво́д	кріль

4.

слон	бато́н	ґалаґа́н
тигр	мамали́га	ґазди́нька

5. 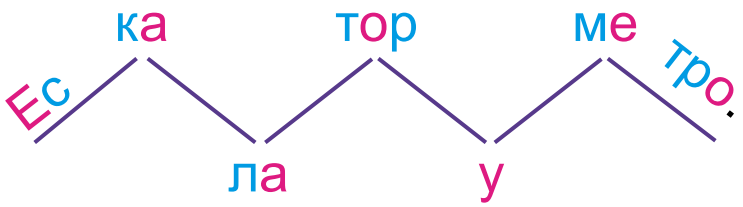

6.

ПРИГАДАЛИ

Ось парк. Тут озеро. По ньому плавали горді білі лебеді. На дереві було дупло білки.

— Бери, білко, бублики, — казала Килинка.

Білка сміливо брала бублики з рук Килинки й Маринки.

Ми пригадали осінній парк. А зараз зима. Озеро замерзло. Лебеді відлетіли до теплого кра[redacted]. Тільки білка зимуватиме в парку.

7. Театралізуйте.

— Доброго ранку!
— Привіт!

— Добрий день!
— Вітаю Вас!

— Дозвольте!
— Будь ласка!

— Будь ласка!
— Дякую!

— Спасибі!
— На здоров’я!

8.

гриб — грибок ліс — **?** пень — **?**	рак — **г**рак риби — **г**риби оса — **р**оса

9.

каза́ти роз**каза́ти** пере**каза́ти**	**моро́з** **моро́зи**ти **моро́з**иво

10.

ніготь — нігті кіготь — кігті лікоть — **?**	нога — на нозі луг — на лузі коза — на **?**

11.

Гуска грає на гітарі,
ґелґотить гусак гагарі,
горобець гука грака,
ґава гатить гопака.

Юрій Кругляк

Чч

Чч

–о́|–о–

чо́вен

––=о́|––о

стрі́чка

пі, ні, рі, ме → ч

о, ре → чі

пе, те → че

ч → ас, ан, уб, ек

ніч — **ніч**ка	**лист** — **лист**о́чок
піч — **піч**ка	**сад** — **сад**о́чок

СКОРОМОВКА

Курличі́ курли́чуть:
— Курли́к, курли́ченьки,
до рі́ченьки, до рі́ченьки!

Тічечка мов стрічечка.

стрі́чка стрі́чечка стрі́чки́	рі́чка рі́чечка рі́чки́	чита́ти чи́танка чита́ч

леле́ка
чорногу́з

?

Бере баба грибочки, коли бачить — у траві гніздечко, а там качечка сидить.

От вона дідові:

— Дивись, діду, он гарна качечка!

А дід:

— Ми візьмемо додому качечку за дочку́, як рідну дитину.

З народного

рука – ру́чка

со́нечко

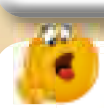

ВЕЧІР

Настав вечір. Тато почистив діточкам черевики. Мама спекла печиво. Усі в родині пили чай із чорничним повидлом. Було смачно.

Потім сестричка Марічка прочитала всім казку про кривеньку качечку.

Чий?

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

В Україні широку смугу зірок на небосхилі називають Чумацьким Шляхом. Мандрували чумаки до Криму. Возили сіль та рибу.

Багато днів їхали чумаки. Багато ночей стояли просто неба. А Чумацький Шлях вказував їм дорогу додому.

З журналу

дар чари	чародій ?

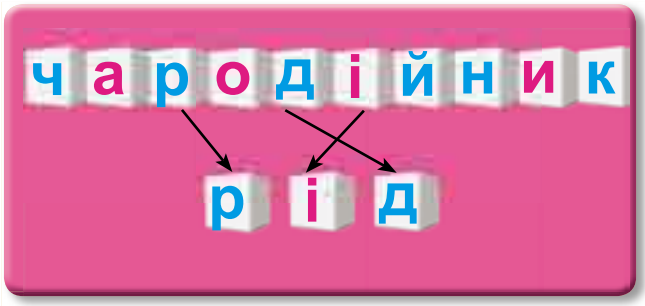

Хх

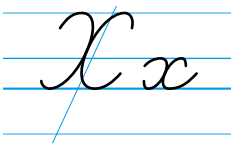

–=o– хліб

–o– дах

Ха-ха-ха!
Хі-хі-хі!
Хе-хе-хе!
Хо-хо-хо!

Ах!	Ох!	Ех!
Ха!	Хо!	Хе!

хід

вхід

вихід

ХОКЕЙ

Хокей — гра сміливих, сильних. У хокей грали хлопчики й дівчатка. Сергійко, Михайлик, Тихін — захисники.

— Нам весело грати, — сказала Михайлинка.

Хто діло робить, а хто гав ловить.

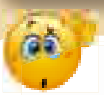

мир	тема
храм	?

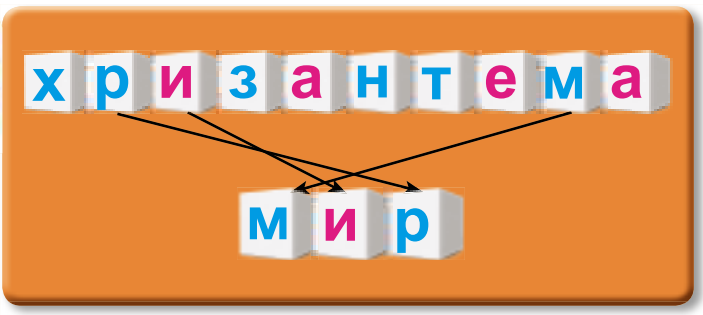

Хома й Христина ходили до лісу. Там, у купі хмизу, діти побачили ховраха. Він сидів коло нірки. Навколо входу — суха травичка.

— Не будемо ховраха чіпати, — тихенько промовила Христина.

— Гаразд. Він, мабуть, зловив комаху і хоче поснідати, — відповів Хома.

Далі Хома почав розповідати:

— У нього маленькі вуха, на лапках кігті. Ховраху допомагають відчувати запах його вуса.

А Христинка доповнила:

— У ховраха голова велика, а очка — маленькі, чорні. Ховрах має довгенький хвостик.

Про зустріч із ховрахом у лісі діти розповіли батькам та однокласникам.

А ви бачили ховраха?

хліб **хліб**ина **хліб**инка **хліб**ний **хліб**ороб		хата хатка хатина хатинка хатній

ХЛІБ

Хліб тобі не зайчик носить:
брат мій сіє, тато косить.
Хліборобом хочу стати,
як мій братик, як мій тато.
Прибіжить із лісу зайчик –
сам подам йому окрайчик.

Варвара Гринько

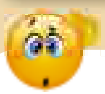

Слава хлібу на столі!

тихо тиха тихий	хід хода ходити	Хмі́льник Ха́рків Херсо́н

ЗАГАДКА

Хто нас рано підійма,
хоч у нього рук нема?

Грицько Бойко

Г ? Х

г	гол	голод	гости́на	маг	сніг	помагав
х	хол	холод	хусти́на	дах	сміх	помаха́в

ле́гко — леге́нько	рух — ру́хи
су́хо — сухе́нько	горіх — горіхи

У**х** І О**х**

Ми на груші —
у**х**!
Раптом чуєм:
гу**х**!
Потім тільки
гець!
Що воно за грець?
Подивились:
о**х**!
То ми долі вдво**х**!

Грицько Бойко

Ш ш

Ш ш

–о | –о
ша́хи

–о– | –о
ша́шки

шов шви	йшов йшли	шість школа

ШАХОВА ШКОЛА

У шаховій школі ми вчимося грати в шахи, міркувати.

Шахова школа облаштована нови́ми шахівницями і годинниками. Вона сучасна, за́тишна.

Га́ша і Тиміш розпочали шаховий турнір. Вони будуть відомими шахістами.

СКОРОМОВКА

Великі у грали маленькі
шашки. у шахи,
мурахи мурашки – а

Чітко вимовляй звуки у словах.	
сум — **ш**ум	**ш**апка — **с**апка
на**с** — на**ш**	ми**ш**ка — ми**с**ка
ва**с** — ва**ш**	ка**ш**ка — ка**с**ка
ка**с**а — ка**ш**а	кі**ш**ка — кі**с**ка

Маленька мишка близько підкралас до миски з молоком. Раптом вона почула шум. То кішка крадетьс. Ось-ось мишку схопить.

А мишка шусть у нірку. Так і вр тувалас шустра мишка.

ЗАГУБИЛА ГОЛКУ НІНА

Загуби́ла го́лку Ніна,
стала Ніна на коліна:
знайшла голку,
та не шила, —
Ніна нитки загуби́ла.

Загубила нитки Ніна,
стала Ніна на коліна:
знайшла нитки,
та не шила, —
Ніна го́лку загубила…

Цього вірша про дівча́тко
починай читать споча́тку.

Грицько Бойко

ву́шко

рома́шка воло́шка шипши́на	конюши́на каштáн вишні

пух — пушок дах — дашок	горіх — горішок ховрах — ?

гора роги	шина ?

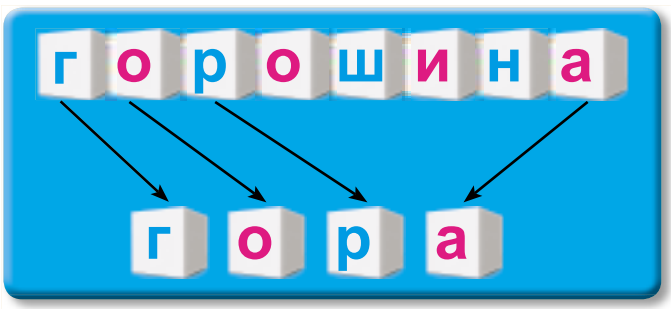

Яя

Яя

=○ =○–

я́кір

–○ =○–

мая́к

Я =○	я → ма, вір, зик	Я́на Я́ків Яре́ма

–○		ла	са	за	та	да	на	ра
=○	я	ля	ся	зя	тя	дя	ня	ря

Зем → ля

сте → ля

хви → ля

ряд

свя́то

ся́йво

Який?
Яка?
Яке?
Які?

Як [?]
[.]

Як не робить аби́як
жо́дної роботи.
Він спитає спершу «як»,
ви́слуха — і потім
кожну справу зробить так,
що диву́ються всі: «Як?!»

Іван Андрусяк

Читай виразно!

Я́вір, я́блунька, яли́нка —
розрізня́ла Якили́нка…
Розсмія́лась раптом Яся:
— То не я́блунька, то я́сен.

Любов Забашта

ЛІЧИЛКА

— Я — Левко́,
а ти — бабу́ся,
в тебе — я,
а ти — в діду́ся.

Володимир Лучук

Запитала внучка:
«Як цих тваринок звати?»
«Зветься кожна із них —
як: доня, батько й мати».

Станіслав Шаповалов

Я Я Я Я Я Я Я

Особлива буква **я**:
кожен з нас — це просто **я**,
тільки треба чемним бути,
не хвалитись, інших чути.
Рідне слово всім — сім’**я**,
в ньому — сім разів по **я**!

Марія Дяченко

Є є

Є є

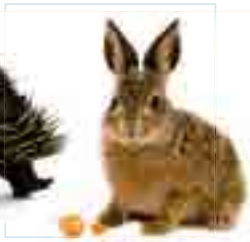

=○ –○ ––○ — єхи́дна

–○ =○= — за́єць

Є =○	Єва Єгор Євген		єнот Євро́па еди́ний		
–○		не	те	ле	се
=○	є	нє	тє	лє	сє
○=○	ає	іє	иє	оє	ує

ми → є
ши → є
ма → є
ри → є
да → є

гра → є
грі → є
зна → є
віта → є
буду → є

Я хотіла б стати _____.

Я хотів би стати _____.

А ким би ти хотів/хотіла бути?
Яка твоя мрія?

Усі мови світу знає,
кожне слово, кожен знак.
Розмовляє і навчає,
хоч сама і мовчазна.

Степан Жупанин

Хто кукурікає? Хто лікує?
Хто квакає? Хто літає?

Так чи ні?

Лікар літаком керує, а пілот дітей лікує.

Літай! Літає.	Читай! Читає.
Співай! Співає.	Мрій! Мріє.
Радій! Радіє.	Лунай! Лунає.

ЄВА

Єва малює,
Єва співає,
Єва танцює
і вишиває.

Страви готує,
брата годує,
Підлогу миє —
все Єва вміє.

Ігор Січовик

Євгенко — мій братик. Ми разом чита́ємо казки́, гра́ємо на піаніно, співа́ємо пісні. Євгенко запи́тує мене про все.

Він хоче багато знати. А ти?

1.

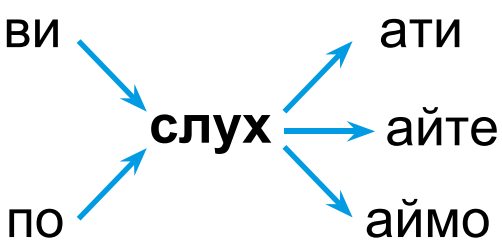

2.

яг, до, ди → ня	кі, кри, ши → шка	чу́до чо́вен чи́сто

3.

Гріє, гріє, припіка́є,
всіх у воду заганя́є.

4.

У лісі росте _____.

У городі росте _____.

Тихо, тихо іде _____.

5. Утвори різні слова.

п□ріг	□олос	□ігті
ка□ка	к□рінь	б□лет

6.

З другом говори чемно: від грубого слова близьки́й стає чужим. Ввічливі слова твóрять дива.

Усім допомага́ти –
гарних дру́зів мати.

7.

шу́бка знайшла́ похила	ше́пче шепчеш шелести́ть

Шепче вітер: — Ша, ша, ша!
Шубку білочка знайшла! —
Шелестить трава похила:
— Шубку білочка купила!
Шепчеш ти, і вір□ я:
Шубка в білочки — своя.

Ганна Чубач

Жж

Жж

– ○ –
жук

– – ○ – | – ○
кни́жка

жа	жо	жи	жу	жі	же

жи	→	то	ве	→	жа	→	ба	ли
	→	тло	хи	→		→	ло	ву → жі
	→	віт	ір	→		→	кет	мор

Доповни речення.

Я живу в селі. Ти живеш у місті.

Я біжу _____. Ти біжиш _____.

Я лежу _____. Ти лежиш _____.

жук жар жир		вуж ніж чиж

м

й

орж

Прийшов Журавель на прошений обід. А Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тонесенько по дну тарілки та й поставила перед кумом.

— Живися, кумочку, не погордуй! Сама варила.

Журавель стук-стук дзьобом — нічого не спіймав…

За *Іваном Франком*

но́ги – ні́жки	сні**г** – сні́**ж**ки
ро́ги – рі́жки	кри**г**а – кри**ж**и́на

СКОРОМОВКА

Жук, кажа́н, поже́жа,
жаба, жме́ня, ве́жа,
баклажа́н, пружи́на,
жа́ло, жарт, крижи́на…

ЧОМУ?

Чому часни́к мене пече?
Чому вода завжди тече?
Чому так те́мно уночі?
Чому солодкі калачі?

Марія Чумарна

Чому часни́к мене пече?
Чому **часни́к** мене пече?
Чому часни́к **мене** пече?
Чому часни́к мене **пече**?

ЗАГАДКА

Тане сніжок,
оживає лужок.
День прибуває.
Коли це буває?

НА ЗЕЛЕНОМУ ЛУЖКУ

На зеленому лужку,
на лужку, на моріжку
закружляли діти в колі
у веселому танку.

Закружляли в бистрім колі,
заспівали в дружній грі.
Навіть листя на тополі
засміялося вгорі.

Наталя Забіла

Важко тому жити,
хто не вміє дружити.

кажан — каза́н

ніжка — ни́зка

ж	жа	же	жаш	жеш	жуш	жиш
ш	ша	ше	шаж	шеж	шуж	шиж

жити — **ш**ити

жабка — **ш**апка

Ж ? Ш

Читай виразно!

КНИЖЕЧКА ПРО МАМУ

Досить жартів, годі смішки,
ми берем у руки книжку.

Кожна літерка і кома
нам відома, нам знайома.

Прочитайте й ви із нами
гарну книжечку про маму!

Анатолій Камінчук

Знайди в підручнику й прочитай речення, що мають ці знаки.

кома	,	знак о́клику	!
тире	—	знак пита́ння	?
кра́пка	.		

Що за знак — стрункий, мов спис!
Він над крапкою завис,
спонука до поклику.
Хто ж бо він? Знак … !

Дмитро Білоус

Цц

Цц

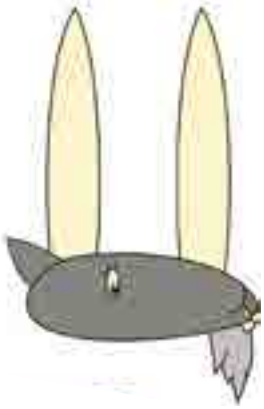

–○	´	–○	–	–○

цуке́рка

–○	´	–○	–

пала́ц

–○	цо	ци	ца	цу
=○	цьо	ці	ця	

ли яй кіль → це	пра метели → ця кити	рукави таємни → ці вули

дванáдцять

одинáдцять

цвіт цвітіння	нарцис нарцисів	цікáво місяць

ДОЛИНА НАРЦИСІВ

Кожного року в травні на Закарпатті можна спостерігати унікальне дійство — цвітіння нарцисів.

Долина нарцисів розташована неподалік від міста Хуст. Це найбільше скупчення* рідкісних квітів у Європі.

Нарцис — рідкісна рослина. Вона занесена до Червоної книги. Тому зривати квіти заборонено.

Під час цвітіння безліч туристів відвідують Долину нарцисів. Аромат ніжних квітів відчутно здáлеку!

---

* *Скýпчення* — велика кількість чогось в одному місці.

виде́лка — на виде́лці

ложка — у ложці

скля́нка — у скля́нці

діжка — у діжці

казка — у казці

Який?	Яка?	Яке?
цегляни́й	?	цегляне́
цукро́вий	цукро́ва	?
центра́льний	?	центра́льне

Кішка — мама кошеня́ти.
Тигри́ця — мама тигреня́ти.
Леви́ця — мама левеня́ти.
А хто мама в ягня́ти?

ЧИ ТО ЗЛІВА, ЧИ ТО СПРАВА

(Загадка)

Є слова — ну й цікаво!
Є слова — просто диво!
Прочитаймо їх із вами:
чи то зліва направо,
чи то справа наліво —
означають те саме.
Ось дивіться: **корок, біб, око, Кирик*, зараз, піп...**
Є ще й інші на умі,
та назвіть ви їх самі.

Дмитро Білоус

–○–

–○|–○–

–○–

○–○

* *Ки́рик* — прізвище.

Ю ю

Ю ю

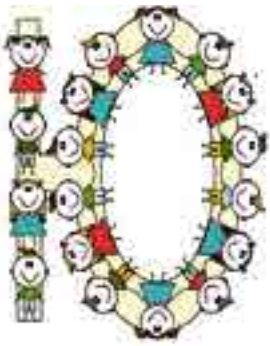

=о–	–о

ю́нга

=о=	–о–

тюльпа́н

Ю	ю → н, к, з	л, т, р → ю	юрба́ ю́ний юна́к ю́шка
=о	=о–	=о	

Я малю, чита, майстру → ю.

Вони малю, чита, майстру → ють.

ЗАКЛИЧКА

Сонечко, сонечко,
виглянь у віконечко!
Дітки гуляють —
тебе виглядають.

Який ключ?

ПРИСЛІВ’Я

Де багато пташо́к, там немає кома́шок.

ЧЕКАЄМО ПТАХІВ

Весною до нас із вирію прилітають птахи.

Я чекаю на шпаків. Вони рятують сад від шкідників.

Тому я роблю для птахів шпаківні. Юрко і Юля допомагають мені. Розмальовують пташині будиночки. Разом ми закріплюємо шпаківні на деревах.

ГРА «ІНТЕРВ'Ю»

	Я вмію … А ти?
	Я знаю … А ти?
	Я люблю … А ти?
	Я мрію про … А ти?
	Я хочу стати … А ти?

Будьзавждичемним.

будь ласка

до побачення

вітаю

привіт

дякую

— Тихо! Тихше!
Ну тихіш! —
Гриць горлає і Тиміш.
Репетують на весь клас
і Парася, і Панас,
Зоя Олю оклика,
Оля — Прісю і Панька...
Ну й повір, що всі вони
справді хочуть тишини!

Євген Бандуренко

Допоможіть порадою дітям, як створити тишу в класі.

Її

Її

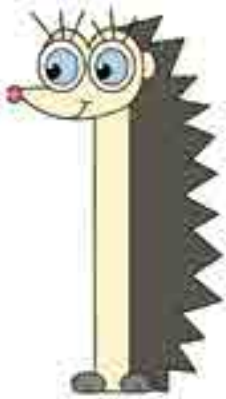

=○ –○–

ї́жак

–○ –○ =○ –○

моза́їка

Ї

=○

мій	моя	моє	мої

ЇЖАЧОК

На поляні, серед глиці,
їжачок знайшов суниці.
— Заберу їх, — каже, —
з гаю,
у коморі заховаю!
В їжака такі звичаї:
знайде їжу — зберігає.

Любов Голота

А у кого, а у кого
є найбільше
в світі голок?
Не у кактуса
й шипшини,
а в зеленої (иниць).

Степан Жупанин

Утвори слова.

по →
ви →
за →
пере →
при →

їв
їла
їсти
.....
їхав
їхала
їдемо

чай — чаї	край — краї
урожáй — урожáї	музéй — музéї

країна Україна українська	Київ київський киянин

УКРАЇНА

Наша країна — Україна. Ми любимо рідну Україну за її широкі поля, блакитні озера, річки та моря, високі гори, зелені ліси. Ми радіємо, що в нас добрі, працьовиті люди.

Державні символи України — Державний Прапор України синьо-жовтого кольору, Державний Герб і Державний Гімн.

Головним містом України є її столиця — Київ.

Хто в якій країні живе?

В Україні живуть украї́нці.

В Іта́лії — італі́йці.

У Фра́нції — францу́зи.

В А́встрії — австрі́йці.

Прапори країн

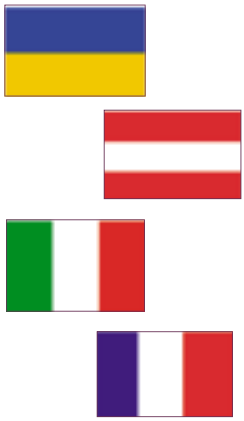

Ми – жителі планéти Земля.

ОДНА УКРАЇНА

Країн є багато на світі,
та тільки одна Україна!
Це там, де волошки у житі.
Це там, де моя Батьківщина.
Де птахи у небо летять
і струшують легкі пір'їнки,
де друзі горою стоять,
де в квітах сховались домівки.

Юлія Хандожинська

Щ щ

Щ щ

– – ○	– ○

щу́ка

= ○	– = ○ –	– ○

я́щірка

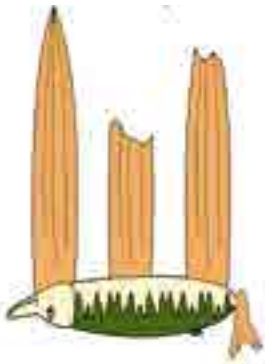

	ча	чо	чи	чу	че
– ○					
– – ○	ща	що	щи	щу	ще

до
ля → щ
ку

бор
пла → щ
хру

ЗАГАДКА

Він скрізь: у полі і в саду,
а в дім не попаде,
і я тоді лиш з дому йду,
коли вже він не йде.

На пеньочку вуж лежить.
Він шепоче і шипить:
— Ща, що, щу,
щи, щі, ще-ще!
Грій же, сонечку, іще!

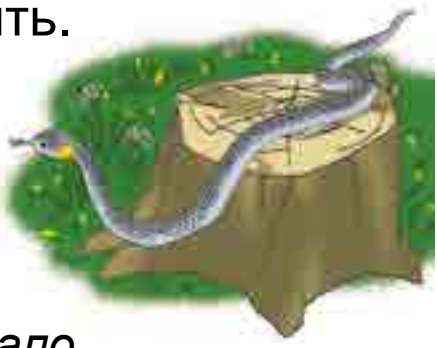

Леся Гуцало

ЩО ТАКЕ ЩАСТЯ?

Мама запитала мене:

— Що таке щастя?

Я відповіла:

— Щастя — це коли ніхто з дітей не плаче.

І ще тоді щастя, коли маленьких співочих пташок ніхто в клітку не зачиняє. Бо в клітці не може бути щастя. Щоб мама ніколи не плакала й не журилася — це щастя. Бо коли мама журиться, то і в мене сльози на очах.

За *Василем Сухомлинським*

УКРАЇНА — МОЯ БАТЬКІВЩИНА

У кожного з нас є домівка. Там живеш ти, твої батьки, твоя родина. Батьківська оселя, рідна вулиця, рідний край — це твоя маленька батьківщина.

З таких маленьких батьківщин складається наша велика держава — Батьківщина.

Я люблю Україну, свою Батьківщину!

Де ти живеш? Яку назву має твоє місто чи село?

Людина без Батьківщини
що пташка без пісні.

ЛЕГЕНДА ПРО КИЇВ

Жили колись біля Дніпра-Славутича на трьох го́рах три брати: Кий, Щек і Хори́в. І була в них сестра Либідь.

Кий жив на горі, де сьогодні узвіз Бо́ричів. Щек жив на горі, що нині зветься Щекави́цею. А Хорив — на третій, яка й називається Хоревицею.

Побудували брати місто. І назвали його Київ на честь найстаршого брата.

З літопису

Фф

Фф

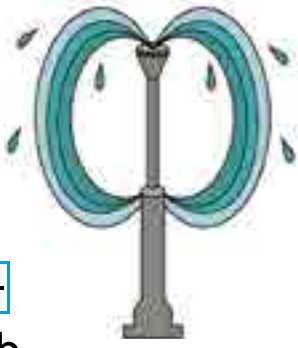

–о–о о –о–о́–

фотоапара́т

–о––

шарф

еф	іф	аф	оф	иф	уф
фе	фі	фа	фо	фи	фу

фо
фі
→ кус

ша
ар
→ фа

ф i о рма
ф о рма
ф е рма

ферма – фе́рмер
фірма – фі́рмовий

футб**о́л**	фото
футболі́ст	форма
футбо́льне поле	фіна́л
футбольний майданчик	фі́ніш

Цікава гра — футбол. Усі учні люблять грати у футбол. Юні футболісти — хлопці й дівчата — спритно забили голи у ворота. Федько та Гафійка подарували переможцям гри букети фіалок.

ХИТРИЙ ЛИС ФАРБУЄ ЛІС

Хитрий лис на верховині
носить фарби у тайстрині*.
Лис, покіль зима настане,
ліс фарбує у багряне.
На дива дивитись скорі
звірі збіглися у зворі**:
— Лис фарбує ліс! Дивіться!
Не торка ж ялиць*** одних:
хитрий він, тому й боїться
поколотися об них!

Володимир Лучук

---

* *Тайстри́ня* — торбина, сумка.
** *Звор* — гірський яр.
*** *Яли́ця* — різновид сосни.

смара́гдовий колір

багря́ний колір

буршти́новий колір

Софійка й Дорофійка в дитячому кафе. Біля вікон — вазони фікусів та пальм. На столах букети флоксів та фіалок.

— Яка дивна форма ліхтарів! — сказала Софійка.

— А фонтан має форму факела, — доповнила її Дорофійка.

Дівчатка їли суфле, вафлі. У кафе подруги фо-то-гра-фу-ва-ли-ся.

ф о т о г р а ф у в а л и с я

лис сито	слива ?

л и с

1. Утвори слова.

л а ш к о ч е т и у л ь

л к с а

2.

друж → ба служ → ба	міс → це сер → це	пожéжник худóжник мислúвець фотóграф профéсія
стеж → ка смуж → ка	дяку → ю шану → ю	

3. Прочитай правильно та виразно!

ФАРТУШОК

Скоромовка

Флокси, флокси на фланелі* —
фартушок зацвів у Нелі.
Із шифону шарфик в Галочки,
а на нім рясні фіалочки.

Варвара Гринько

---

* *Фланéль*, *шифóн* — види тканини.

4.

Хто це? Що робить?	Тому що...

5.

МИРИЛКА

Мирилка летіла,
на плече сіла,
сказала тихенько:
— Миріться швиденько!

Варвара Гринько

Чому цей вірш називають мирилкою? Створи мирилку самостійно. Продовжуй. Друзі мають помиритись, щоб….

апóстроф

м’яч комп’ю́тер пір’ї́нка

Апостроф — це знак.

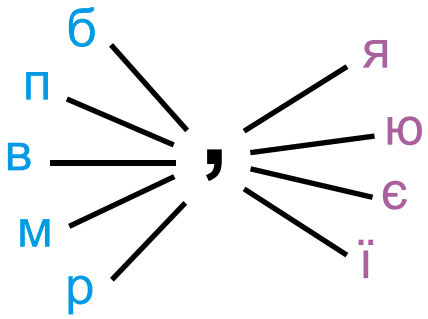

бю — б’ю	пю — п’ю	вю — в’ю
бє — б’є	пє — п’є	вє — в’є

Прислів’я вчить,
як на світі жить.

Не потрібен і клад,
коли в сім'ї лад.

Без сім'ї немає щастя
на землі.

Вивчи прислів'я напам'ять.

подвір'я здоров'я	в'язка бур'ян	хом'як хлоп'я

5	9	15	19
п'ять	дев'ять	п'ятнадцять	дев'ятнадцять

п'я́та
?
п'ятá

Добери слова.

____ свято. Морквя́ний ____.

____ цвях. Духмя́ний* ____.

* *Духмя́ний* – ароматний, запашний.

ЗАГАДКА

Воно належить мені, але інші вживають його частіше за мене.

ПРО ЩО КАЖЕ ІМ'Я?

— Як звати твого сусіда?

— Дениско.

— Дозволь, я скажу, ким є Дениско.

— Будь ласка!

— Твій сусід – хлопчик, бо Дениско — чоловіче ім'я. Він маленький хлопчик, бо ти звертаєшся до нього лише на ім'я. А ще — добра людина, бо ти називаєш його лагідно, пестливо.

Для чого людині потрібне ім'я?
Про що може сказати твоє ім'я?

ЗАГАДКА

Не їсть, не п’є,
а ходить і б’є.

Разом об’єднатися –
веселіше гратися.

НЕВДАЛИЙ ГОЛ

П’ятеро хлоп’ят грали у футбол на подвір’ї. Дем’янко ненароком забив «гол» у квіти, що росли на балконі сусіднього будинку.

Це була квартира, де жила п’ятикласниця Мар’яна.

Пішли юні футболісти до дівчинки і чемно вибачилися за «неслухняного» м’яча. Тепер м’яч справно «розгулював» лише на подвір’ї.

Дз

–о	–о
дзи́ґа	

=о–
дзьоб

–о	–о–
ґу́дзик	

–о	дза	дзу	дзе
	ца	цу	це

=о	дзі	дзю	дзя
	ці	цю	ця

Стеж за своєю вимовою перед дзеркалом!

Будь уважним/уважною, прочитай слова, прислухайся до їх звучання.

Дзвін, дзвінок, дзвоник, дзвони.
Дзвонити, видзвонювати.
Дзенькати, видзенькувати.
Дзеленчати, дзижчати.

ДЕНЬ У ДЕНЬ

День у день:
дзень та дзень!
Кожен день:
дзень та дзень!
В школі дзвоник
кожен день
вчитись кличе:
дзень! Дзень! Дзень!

Варвара Гринько

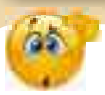

дзво́ники

Кукурудза на городі
дивувалась своїй вроді:
в дзеркало дивилася,
дуже чепурилася…

Юля Турчина

ДЖ

–о	–о	–о́

джерело́

–=о́–	–о

бджі́лка

–о́–	–о

джи́нси

–о	джа	джо	джу	дже	джи
	ча	чо	чу	че	чи

джип джем джу́нглі		джин бджола джерело́
	джміль ло́джія джентльме́н	

Я саджу ____.

Я сиджу ____.

Я ходжу ____.

Я їжджу ____.

Я раджу ? .

Я буджу ? .

ЯК БДЖОЛА КОНВАЛІЮ ЗНАЙШЛА

Вилетіла Бджола з вулика, покружляла над пасікою. Чує, десь далеко-далеко дзвенять дзвіночки. Полетіла Бджола на музику дзвіночків. Прилетіла до лісу. На галявині — конвалії. Кожна квітка — маленький срібний дзвіночок. Усере́дині — золотий молоточок. Б'є молоточок по сріблу — лунає дзвін. І в степу, і на пасіці чути. Так Конвалія кличе Бджолу.

Сіла Бджола на квітку, взяла нектар.

— Дякую тобі, Конваліє, — сказала Бджола.

Квітка мовчала. Вона не вміла говорити. Вона лише зніяковіла, нахилила голівку. Бджола зрозуміла: це Конвалія відповідає на її подяку.

Понесла Бджола нектар діткам.

Василь Сухомлинський

ЗОЛОТІ ВІДЕРЕЧКА

бджола́
медоно́сна

Бджілки летять,
золоті відеречка
у поле несуть.
А з поля летять —
у золотих відеречках
медок несуть.

Анатолій Камінчук

Джмелі та бджоли — корисні комахи.

Джміль гуде навіть тоді, коли не летить. Це він так зігріває своє тіло.

джміль

ҐЕДЗЬ

ґедзь

Жив собі маленький ґедзь,
коротенький товстунець.
Він нічого не боявся,
бо щипався і кусався.
Проте жаль мені його,
хто його полюбить, хто?

Галка Мир

1.

та-тя-ття	ння	лля	ддя
за-зя-ззя	сся	жжя	ччя

2.

	колос — коло́сся
	гілка — гілля́
	камінь — ками́ння

3.

промі́ння наси́ння		зілля воло́сся

4.

взути — взуття жити — життя	шити — шиття знати — знання

5.

ВЕСНА ЙДЕ ТА ЙДЕ

Ось вже і небо блакитне і чисте, і вода блакитна, прозора. Сонечко блищить і горить. Гаї розвиваються. Садки зацвітають.

Увечері десь тьохнув соловейко на листатому клені. Кує зозуля на високій березі, гуде бджола. Миготять білі метелики понад молоденькою травичкою. Літають гучливі хрущі.

Чути весняний гук* і гомін чи з-під землі, чи з води, чи з неба!

За *Марком Вовчком*

---

* *Гук* — сильний звук, шум.

Хто що робить?

Соловейко _____. Зозуля _____.

Бджола _____. Метелики _____.

Хрущі _____.

Жанна швидко виконала мамине доручення. Старáнно помила посуд. Випрасувала плаття, почистила взуття.

У бабусі Ганни буде день народження.

Онучка приготувала бабусі вітання.

Разом з татком і матусею вона вручила бабусі красиву листівку з поздоровленням.

Як ти піклуєшся про членів своєї родини? Чим допомагаєш?

ДОНЯ ХОЧЕ СПАТИ

Колискова

У моєї доні
оченята сонні,
рученьки мов з вати —
доня хоче спати.
Ніч прийшла тихенька.
Спи, моя гарненька.

Платон Воронько

Міцні знання на все життя. Дерево міцне корінням, людина – друзями.

Поясни, як ти розумієш зміст прислів'їв.

ЛИШ ЛЮДИНА МУДРІСТЬ МАЄ

Лиш людина мудрість має,
світ любов'ю здобуває,
розумінням і умінням,
і бажанням, і боліннням.
Будьмо сильними у світі,
України мудрі діти,
бережім свій світ чудовий,
свою пісню, своє слово,
а земля усім віддячить,
хто у світі не ледачий!

Марія Чумарна

АБЕТКА-ЛІЧИЛКА

А, Бе, **В**е, **Г**е, **Ґ**е, **Д**е, **Е** —
ось вже перша сімка є.
Є — не сім, а вісім! —
Сперечались **Ж**е, **З**е, **И** —
далі пісеньку вели.
І — мирило **Ї**х, а і**Й** —
в шапочці стоїть новій.
Ка, е**Л**, е**М**, е**Н**, **О**, **П**е, е**Р**
разом ходять відтепер;
е**С** — свистало, **Т**е — товклось,
У, е**Ф**, **Х**а, **Ц**е, **Ч**е здалось:
Ша і **Щ**а в гурті зівак
загубили **Ь** (м'який знак).
Ю і **Я** не вийшли з гри:
— Всі ми тут, нас — тридцять три!

Любов Голота

Прочитай український алфавіт.
Назви́ букви, які позначають голосні звуки.

Утвори пари слів.

абетка	азбука	алфавіт
весела	український	казкова
веселий	українська	музична

АЛФАВІТ

Аж тридцять три зорі
нам світять не вгорі —
на білім-білім полі
збираєм їх поволі.
Ці тридцять три зорі
у нашім букварі.

Варвара Гринько

Що автор у вірші називає зорями? Скільки в українському алфавіті букв, що позначають голосні звуки? Назви́ їх.

Поясни, чим відрізняються слова.

лі**с** — л**и**с	рис — **і**рис
рак — **м**ак	теля́ — **с**те́ля
кава — ґава	риби — гриби
вода — сода	оса — коса

лин — лі**нь**
рис — рис**ь**
га́лка — га́лька
кілки́ — кі́льки

ПОДОРОЖ БУКВИ

У царстві літер головною вважали букву **А**. Була вона гордою, звучала голосно. А головне, вона була першою в колоні букв.

Мріяли букви бути схожою на неї. Почали приєднуватися до неї, ставати поруч. Тоді буква **А** зазвучала по-новому в парі з кожною:

— Фа! Та! Ма! Са! Ха-ха!

Коли ставала вона попереду букви, що позначала приголосний звук, пісня змінювалася:

— Ах! Ам! Ас! Ат! Аф!

Букви, що позначають приголосні й голосні звуки, і досі працюють дружно. Вони утворюють слова.

А що ж робить **Ь** у царстві букв? Поміркуй.

Усі в цьому царстві важливі. Тому українська мова звучить мелодійно, як весняний струмочок.

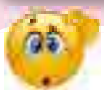

Які букви можуть самостійно утворити склад? А слово? Наведи приклад.

БУКВА
СКЛАД
СЛОВО

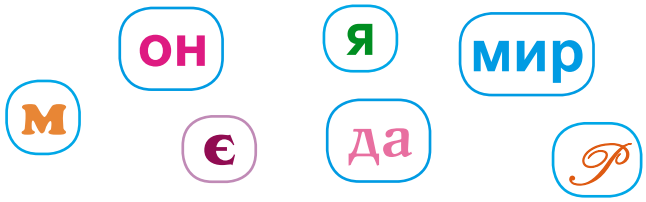

ПРО КОРИСТЬ ЧИТАННЯ

За сьогодні сіра мишка
з'їла вже четверту книжку,
а така ж мала —
майже як була.
Докоряє миша-мама:
— Не читала ти їх, мабуть,
а без цього ти
не будеш рости.
Це, дитинко, знають всі
миші й навіть люди:
не читаєш, а їси —
користі не буде.

Іван Андрусяк

Пофантазуй, що було б, якби звірі вміли розмовляти та читати.

КНИЖКОВЕЧІР

Книжка в тата, книжка в мами,
книжка в мене і в Світлани,
з книжкою малий Тарас —
книжковечір нині в нас.
Книжковечір, книжкотиша,
тільки чути: песик дише
й сумно дивиться з-під ліжка,
бо йому немає книжки.

Наталка Поклад

ГРАМОТІЙ

Прочитав у книзі кіт,
що мишей ловити слід.
Бачить — скаче сіромаха.
Кіт накинувся з розмаху
і подумав: «Я ж не знаю,
як хапать, з якого краю —
од хвоста чи з голови».
Муркнув:
— Мишко, поживи
поки що, я дочитаю —
як ловить, з якого краю.

Платон Воронько

Чому автор назвав мишку сіромахою? Пофантазуй, чим закінчилася розмова кота з мишкою? Розіграйте цю розмову.

Назви́ слова в алфавітному порядку.

кіт **сіромаха** **мишка** **голова** **хвіст**

□ □□	слід — сліди кіт — коти	хвости — хвіст краю — край

ЗВІДКИ ПРИХОДЯТЬ ЗНАННЯ?

Задумались першокласники, звідки беруться знання. Ігор мовив:

— Я все знаю! Мені тато про все розповідає!

— А я знаю, як рухаються планети. Прочитав у книжці, — сказав Сергійко.

— А я дивилася телепередачу про політ у космос українського космонавта Леоніда Каденюка, — мовила Яринка.

— Я дізнався про динозаврів з дитячої енциклопедії, — повідомив Данило.

— Нам про все розказує вчителька, ми навчаємось у школі, — сказали діти.

То звідки ж беруться знання?

Які ще існують джерела отримання інформації, знань?

Прочитай речення, доповнюючи слова.

Я читаю Буквар.

Ми чита__ Буквар.

Ти чита__ Буквар.

Вони чита__ Буквар.

Яку книжку ти прочитав/прочитала самостійно? Про кого, про що вона? Яка назва цієї книжки? Хто її автор?

Найріднішим місцем на землі є те, де ми народилися. Місце, де ми зробили перші кроки і промовили перше слово.

Це місце, де живуть наші батьки, рідні. Тут наш дім, школа, наші друзі.

Це і є наша батьківщина!

МОЄ СЕЛО

Я дуже люблю своє рідне село!

Навесні воно потопає в зелені садів. За селом — поля, ліс та річка.

Є в селі будинок культури, школа, бібліотека, пошта, лікарня, стадіон.

Моє село квітуче, затишне, сучасне…

Розкажи про своє рідне село або про село, у якому ти бував/бувала.

Є в Україні села та селища, що мають незвичні та цікаві назви.

На Полтавщині розкинулися села Пузирі, Пироги, Веселе, Свистунівка, а на Волині — Печихвости та Маруся. Село Ящикове розташувалось на Луганщині, а село Борщі — на Одещині. На Запоріжжі є село Терпіння, а на Миколаївщині — Секретарка.

Які назви населених пунктів (сіл, селищ, міст) ти знаєш?

ГАРНО ЖИТИ У СЕЛІ

Гарно жити у селі,
що зоветься Василі,
чи в Богданівці, Петрівці,
у Юрківці, Григорівці...
Я живу в селі Насташки,
де ростуть густі ромашки,
а ген там, де річка-змійка, —
мов букет, село Марійка.
Потім є дві балки
й хутір*е́*ць Наталки…
В іменах моя земля,
промовляє звіддаля:
тут жили сини і дочки —
їхні це слідочки.

Наталка Поклад

Поцікався, звідки походить назва твого міста чи села.

КОЛЬОРОВІ МІСТА

Мов дивна мапа, олівці:
червоний — місто Чернівці.
Оранжевий — Одеса-мама,
хоч кольорів там — ціла гама!
Нас кличе жовтий без утоми
до себе в гості у Житомир!
Як на ланах зелене збіжжя,
зелене місто Запоріжжя.
А старовинний Борислав
блакитну барву нам прислав.
По синій навіть важкодуми
спішать мерщій куди? У Суми.
Лиш фіолетовий і досі я
ще не назвав. Це ж — Феодосія!
Всі кольори запам'ятати
поможуть вам міста, малята!

Володимир Верховень

Скільки міст згадано у вірші? Прочитай їхні назви. Чи є серед них рідне та близьке тобі?

Найбільшим містом України за площею та кількістю мешканців є Київ, а найменшим — місто У́гнів, що на Львівщині.

ПРИМОСТИВСЯ МІСТ ДО МІСТА

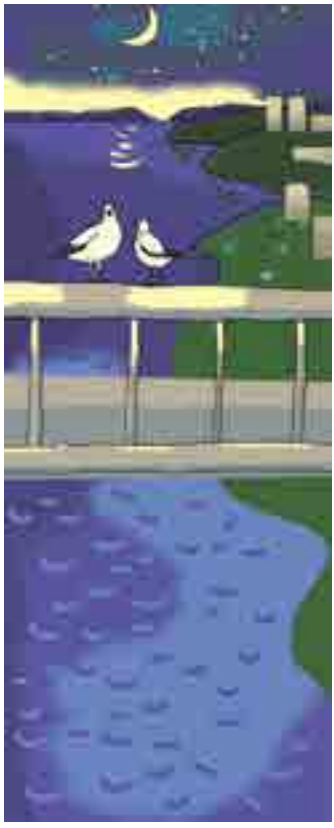

Де хлюпо́че хви́ля чиста —
примостився міст до міста.
І, як вечір настає,
він шепо́че про своє:
про машини многото́нні* —
як гули вони гурто́м.
Як до нього теплі коні
доторка́лись копито́м.
Як пташки сідали тихо —
відпочи́ти й просто так...
Прислухаються прозо́рі:
в річці — хвилі, в небі — зорі.
Прислуха́ється й земля:
міст із містом розмовля.

Григорій Фалькович

---

* *Многото́нний* — багатото́нний, дуже важкий.

Продовж речення за зразком.

Ми бачили міст у місті.
Ти …
Він …
Вона …
Вони …

СІМ ДНІВ

Один батько мав се́меро діток, лиш імен у них не було. З того виходив великий кло́піт. Чи їх умивати, чи вдягати, чи морозивом частувати – бозна, кого за ким. От і вирішив батько їх назвати.

— Ти, моя найменша доню, за всіх веселіша. Усе гуляєш, співаєш та плетеш віночки. Будеш Неділя, бо не робиш ніякого діла.

— Ти, найстарший сину, завжди ходиш слідком за Неділею. То й будь Понеділок.

— Ти мій другий синочок, — казав батько наступному, — то будеш Вівторок.

— Тепер, доню, твоя черга. Трьох назвав, трьох після тебе називатиму. Твоє ім'я посередині. То будь Середа.

— Ти четверта моя дитина – назву тебе Четвер.

— А ти п'ята, отже, П'ятниця.

— Ой, тату, — сказала дочка, котру батько ще не встиг назвати, — які ви даєте нецікаві імена! Хто четвертий — Четвер, хто п'ятий – П'ятниця…

— Гаразд, назву тебе хитріше: Субота. Ось і думай собі, що воно значить!

— Тепер же, дітки, не переплутайтеся, ходіть слідком одне за одним, як вас названо! – мовив батько Тиждень.

Так вони й ходять.

Зірка Мензатюк

Знайди в тексті та прочитай ласкаві й пестливі слова, з якими тато звертається до дітей. Придумай продовження оповідання.

Днів у тижні рівно сім –
на́зви вивчимо усі.
Понеді́лок – перший день,
а за ним вівто́рок йде.
Далі середа́, четве́р –
твердо знаю я тепер.
Після п'ятниці – субота,
де кінча́ється робота.
Ну, а сьомий день який?
Та звичайно ж – вихідний.

Володимир Слєпцов

Назви́ дні тижня по порядку. Який день тижня є третім? А четвертим? А сьомим?
Які дні тижня є вихідними у твоїй школі?

РУЧКИ

Знають діти і батьки:
є в них два помічники.
Все вони робити вміють:
поливають, косять, миють,
піднімають, носять, грають,
в'яжуть, шиють, прибирають
у дворі, в садочку, в домі...
Ви давно уже знайомі
з обома працівниками —
працьовитими руками.

Ігор Січовик

Що вміють і люблять робити твої руки? Як ти допомагаєш своїм рідним по господарству?

ПРИСЛІВ'Я

Мала праця краща за велике безділля.

Що ти вмієш робити самостійно? Що ти відчуваєш, коли зробиш щось сам/сама?

ДРУЗІ

Киця — друг,
комп'ютер — друг.
Я люблю дружити.
Друзі — річка, ліс і луг,
і книжки, і квіти.
Ще я подружу з Мишком
і з веселуном Сашком,
та з Наталкою, яка
змайструвала літака.
Адже друзів, каже тато,
не буває забагато.

Наталка Поклад

Чи погоджуєшся ти з думкою тата у вірші? Чи поділяєш ти думку автора, що комп'ютер є другом?

Знайди у вірші слова, що відповідають на питання.

Хто?	Що робити?	Що зроблю?
Що?	Що робить?	Що зробила?

Які слова у вірші написано з великої літери? Поясни чому.

РОБОТ Я І РОБОТ ДОЛЛІ

(Скорочено)

Робот я і робот Доллі —
кращі учні в кібершколі*.
Ми вчимо людські науки:
не брехати, мити руки,
знати: люди – це рідня,
й зуби чистити щодня.
Тут для всіх одні порядки:
нас привчають до зарядки,
до поваги, до турботи,
ще й до хатньої роботи.
І закон один для всіх:
не хапатися за барки**,
ро́боти не люблять сварки.
Краще — усмішка та сміх.

Григорій Фалькович

---

* *Кібершко́ла* — комп'ютерна школа.

** *Не хапа́тися за ба́рки* — не битися, не сваритися.

Доповни речення словами з тексту.

Я і Доллі — кращі учні в _____.
Нас привчають зуби чистити _____.
Ро́боти не люблять _____.
Краще усмішка та _____.

ПРО КІШКУ І КОМП’ЮТЕРНУ МИШКУ

У комп’ютера проблеми —
дуже він боїться Емми,
бо вона, хоч невеличка,
та гидка у неї звичка:
відбирати в нього мишку,
кликати сусідську кішку
і чекати, щоб вона
вполювала гризуна.
Добре, що пухнастий гість
зранку техніку не їсть.

Григорій Фалькович

Комп’ютерній миші майже 50 років. Разом із дротом вона нагадує мишеня з хвостом, тому так і називається.

Комп’ютерну мишу створили як доповнення до клавіатури. Спочатку вона мала лише одну кнопку. Зараз миша має три і більше кнопок.

Сенсо́рну мишу, тобто мишу без «хвостика», створили 2009 року.

Скільки років комп’ютерній миші без «хвоста»?

ЧОМУ У ЗАЙЦЯ ГАРНИЙ ЗІР?

Я чув не раз, не два — повір! —
цю вигадку-смішинку:
мовляв, у зайця гарний зір,
бо він гризе морквинку.
Про це балакали в авто,
в метро і на базарах.
Бо справді, зайця ще ніхто
не бачив в окулярах.

Вадим Скомаровський

Вислов свою думку: для чого автор тобі розповів історію про зайчика і морквинку?
Який заєць у вірші — справжній чи вигаданий?

ТАЄМНИЦІ

Хто з вас має таємниці?
Звірте, друзі, поділіться!
Я вже їх прибережу
і нікому не скажу!..
Тільки татові й матусі,
та сестрі своїй Настусі,
та бабусі з дідусем,
та Галинці з Івасем…
Хто з вас має таємниці?
Ну-бо, друзі, поділіться!

Дмитро Щербина

Відшукай у тексті вірша запитання і дай відповідь на нього.

ДЕЩО ПРО ФЕЙ. ІСТОРІЯ ПЕРША

Усім відомо, що феї — це крихітні створіння в різнобарвних платтячках, із прозорими крильцями за спи́ною. Вони живуть у лісах і садах. Увесь день феї літають, сміються, танцюють у повітрі й обсипають одна одну чарівним золотистим пилком.

Феї — такі ласунки! Вони живляться медом і квітковим нектаром, але, якщо побачать горішки, шоколад або тістечка, нізащо не відмовляться від ласощів. До того ж феї вправно вміють готувати солодощі й заварювати чай…

Юліта Ран

У цієї історії є продовження. Якщо ти хочеш знати більше, відшукай книжку «Чарівні історії про фей» Юліти Ран у дитячій бібліотеці.

Пофантазуй і придумай власного чарівника або фею. Розкажи, якими ти їх уявляєш. Якими чарами ти їх наділив би/наділила б?

ВІРШІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

— Розкажи мені, Дмитрику, який твій дитячий садочок? — просить Дмитрика дідусь Демид.

— А хіба ви не бачили?

— Бачив, та не роздивився як слід, — жартує дідусь.

— Навколо ростуть дерева — вишні, яблуні, груші, тому — садочок. А перед вікнами — пам'ятник Тарасу Шевченку.

— А хто це такий, Дмитрику?

— Наш український поет. Він написав книжку, що зветься «Кобзар». З неї Валентина Сергіївна читала нам:

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива...

— Додолу верби гне високі, горами хвилю підійма, — замріяно доказав дідусь.

— Правильно! Ви теж колись у дитячий садочок ходили?

— Не ходив, онучку, бо тоді не було дитячих садочків, але вірші Тараса Шевченка всі знають.

— Дідусю, я так хочу вивчити азбуку і прочитати весь «Кобзар»!

Андрій М'ястківський

Розпитай дорослих у своїй родині, які твори Тараса Шевченка вони знають.

Прочитай виразно вірш.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Зацві́ла в доли́ні
червона калина,
ніби засміялась
дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
пта́шечка зраділа
і защебетала.
Почула дівчина,
і в білій свитині*
з біленької хати
вийшла погуляти
у гай на долину.

Тарас Шевченко

* *Свити́на* — старови́нний довгопо́лий верхній одяг.

Яку картину ти уявляєш, коли читаєш вірш? Добери заголовок до вірша.

ВИШЕНЬКИ

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Побли́скують чере́шеньки
в листі зелене́нькім,
черешеньки ва́блять очі
діточкам маленьким.
Дівча́точко й хлоп'я́точко
під деревцем скачуть,
простягають рученята
та мало не плачуть.
Раді б вишню з'їсти,
та високо лізти,
ой раді б зірвати,
та годі дістати!
«Ой вишеньки-черешеньки,
черво́нії, спілі,
чого ж бо ви так ви́соко
виросли на гіллі!»

«Ой того ми так високо
виросли́ на гіллі, —
якби зросли низе́сенько,
чи то ж би доспіли?»

Леся Українка

Прочитайте виразно вірш в особах.

Скільки тут дійових осіб?

Місяць яснесенький
промінь тихесенький
кинув до нас.
Спи ж ти, малесенький,
пізній бо час…

Леся Українка

Яку колискову співали тобі?

Продовж ланцюжки слів за зразком.

Ясно — ясний — яснесенький.

Тихо — тихий — тихесенький.

Мало — малий — _____.

Весело — _____ — _____.

Те́пло — _____ — _____.

Хо́лодно — _____ — _____.

РІПКА

ІВАН ФРАНКО

Був собі дід Андрушка, а в нього — баба Марушка, а в баби — донечка Мінка, а в дочки — собачка Хвінка, а в собачки — товаришка, киця Варварка, а в киці — вихованка, мишка Сіроманка.

Раз весною взяв дід лопату та мотику, скопав у городі грядку велику, гною трохи наносив, грабельками підпушив; зробив пальцем дірку та й посадив ріпку…

Пригадай і розкажи продовження казки, яку написав Іван Франко.

Розглянь малюнки і назви́ казки, які написав Іван Франко.

У бібліотеці ти знайдеш цікаві й мудрі казки Івана Франка. За цими казками створено мультфільми та вистави.

Прочитайте вірш в особах з відповідною інтонацією.

КИЦЯ

Плакала киця на кухні,
аж їй очи́ці попу́хли.
«Чого ти, ки́ценько, плачеш,
їсти чи пи́тоньки хочеш?»
«Їсти ні пити не хочу,
з тяжкої жа́лості плачу.
Сам кухар сметанку злизав,
на мене, кицюню, сказав.
Хотів мені лапки побити,
чим же я буду ходити?» —
«Скажи ж нам, киценько мила,
як ти в нього перепросила?» —
«Я йому сказала: Ой пане,
нехай тобі жаль мене стане!
Не бий ти кицю мізе́рну,
я тобі шкоду поверну,
настане ранок майовий,
піду я в поле на лови…»

Іван Франко

Чому «плаче» киця? Цікаво, а хто ж сметанку злизав?

З’єднай у пари слова, що римуються.

сказав	лід
рукавиці	киці
світ	злизав

МАТУСИН ЗАПОВІТ

Раз мені казала мати:
«Можеш мов багато знати,
кожну мову шанувати.
Та одну із мов усіх
щоб у серці ти зберіг».
В серці ніжну і погідну*
збережу я мову рідну!

Марія Хоросницька

---

* *Погі́дну* — ясну, теплу, сонячну.

Яка мова є рідною для тебе?

ВИШИВАНКА

Мама вишила мені
квітами сорочку.
Квіти гарні, весняні:
— На, вдягай, синочку!
В нитці — сонце золоте,
пелюстки багряні,
ласка мамина цвіте
в тому вишиванні.
Вишиваночку візьму,
швидко одягнуся,
підійду і обніму
я свою матусю.

Вадим Крищенко

Кому дякує хлопчик за вишиту сорочку?

НАШ РІД

Мама вишиває на білому полотні зелений барвінок, жовтогарячі чорнобривці, сині волошки. Навіть маленьку качечку-утінку вишила.

— Що це буде, нене? — питає Дмитрик.

— Українська святкова сорочечка для тебе.

— Чому українська? — допитується хлопчик.

— Бо вишиваю такі квіти, які ростуть на нашій землі. А земля наша зветься Україною. І ти — маленький українець.

— А ти, мамо?

— І я, і твоя бабуся — українки, твій татко і дідусь — українці. Ми українського роду і любимо нашу землю, наші квіти. Україна — як наша рідна хата.

— А в наших сусідів не такі самі квіти цвітуть, як у нас?

— І такі, й інакші — свої, тому й вишивки в нас і схожі, і різні.

Андрій М'ястківський

Кожна родина має свій родовід – історію свого роду.

Разом з батьками склади свій родовід до прабабусь та прадідусів включно.

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР

Марійка малювала. Спочатку взяла блакитний олівець:

— Хай небо буде блакитне, ясне! А в небі сяє сонечко!

Намалювала сонце, і небо повеселішало. А внизу поле, чорне та сумне.

— Розвеселімо його! — мовили жовта і блакитна барви і зли́нули додо́лу: одна блакитним дощиком, друга ясним промінням.

У чорній землі пробуди́лася насінинка:

— Як мені хороше! Дощик напоїв, а сонечко зігріло. Буду я проростати.

І над землею піднявся зелений паросток. А за ним решта веселих зелених паростків!

— Тепер я знаю, — засміялася Марійка. — Де жовте й блакитне удвох, там настає весна! Бо разом вони дають зелену барву.

Замилувалася Марійка жовтою барвою з блакитною! Як сонечко з небом. Як волошка з пшеницею. Як наш прапор.

За *Зіркою Мензантюк*

Що символізують кольори Прапора України?

МАРШ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ

Гей, гуртуймось та лучімся*,
українські діти!
Зранку, змалку вже учімся
для Вкраїни жити.

Поставаймо пара в пару
у громаду бучну**.
Затягнімо аж під хмару
співаночку звучну.

Нехай чує ненька мила
й наші рідні поля,
що росте в них наша сила,
а з силою — доля!

Марійка Підгірянка

---

* *Лучі́мся* – єднаймося.

** *Бу́чну* – велику.

З’єднайте в пари слова, що мають однакове значення.

громада	матуся
співаночка	товариство
ненька	пісня

Навчальне видання

ТАРНАВСЬКА Світлана
НАУМЕНКО Віра

УКРАЇНСЬКА МОВА
БУКВАР

Підручник для 1 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Головний редактор *Наталія Заблоцька*

Відповідальна за випуск *Марія Москаленко*
Редактор *Ірина Коваленко*
Обкладинка, макет, художнє оформлення *Світлани Железняк*
Комп'ютерна верстка *Клари Шалигіної*
Коректор *Любов Федоренко*

Формат 70×100/16.
Ум. друк. арк. 9,1. Обл.-вид. арк. 8,86.
Тираж 13 313 пр. Вид. № 1965.
Зам. №

Видавництво «Генеза», вул. Тимошенка, 2-л, м. Київ, 04212.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 5088 від 27.04.2016.

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Ольмінського, 17, м. Харків, 61024.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4526 від 18.04.2013.